

Жиляєв Ігор Борисович,
д.е.н., с.н.с., завідувач відділу економіки вищої освіти,
Інститут вищої освіти НАПедН України,
м. Київ
ORCID 0000-0001-7118-0254;

Семенченко Андрій Іванович,
д.держ.упр., проф.,
директор Інституту вищих керівних кадрів,
Національна академія державного управління при Президентові України,
м. Київ
ORCID 0000-0001-6482-3872

УДК 35.071.08:005.336.2/3:004 Ц75

doi: 10.34213/tp.20.01.24

СУЧАСНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Запропоновано концептуальні засади розвитку цифрових навичок публічних службовців та громадян з метою подальшого використання їх при формуванні та реалізації загальнодержавних, галузевих, регіональних та місцевих концептуальних, стратегічних та програмних документів, спрямованих на розвиток в Україні сучасної цифрової економіки та інформаційного суспільства, які включають систему базових принципів, мету, етапи, стратегічні завдання, результати, що очікуються, основні форми навчання, підходи до визначення пріоритетного контингенту слухачів. Визначено основні фактори впливу, ризики реалізації цієї політики та механізм її коригування.

Ключові слова: цифрова компетентність, цифрова грамотність, цифрові навички.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток та упровадження в усі сфери життєдіяльності громадян, суспільства та держави інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та цифрових технологій (ЦТ) зумовлює необхідність постійного навчання цифровим навичкам як публічних службовців (державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, далі – ДС), так і громадян, а також формування та реалізації ефективної державної політики, спрямованої на розв’язання проблем у цій сфері та консолідацію зусиль усіх заінтересованих суб’єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розвитку цифрової грамотності приділяється достатньо уваги політиками, управлінцями та науковцями [1–4], насамперед у контексті ефективного упровадження та застосування інструментів цифрової економіки та суспільства, але при цьому основний акцент, як правило, робиться на навчанні “цифровим компетенціям”

різних категорій громадян саме в сфері освіти та без достатнього урахування особливостей процесів цифрової трансформації в Україні й підготовки саме контингенту публічних службовців [5–7]. В аналітичній доповіді [8] розкрито сутність та передумови формування цифрових компетенцій, визначено роль освіти в цьому процесі, виявлено тенденції розвитку ІКТ, ІТ-індустрії та цифровізації в Україні й охарактеризовано стан розвитку цифрових компетенцій, розроблено відповідні пропозиції органам державної влади.

Метою статті є розроблення концептуальних засад розвитку цифрових навичок публічних службовців та громадян для подальшого використання їх при формуванні та реалізації стратегічних та програмних нормативно-правових актів (НПА), спрямованих на розвиток в Україні сучасної цифрової економіки та інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Динамічний розвиток ІКТ та масштабне упровадження їх, розбудова інформаційного суспільства та цифрової економіки, глобальні процеси цифрової трансформації актуалізують проблему цифрової грамотності ДС та громадян України.

Цю проблему визначено в Україні пріоритетною в багатьох НПА, насамперед у концепціях розвитку електронного урядування (е-урядування), електронної демократії (е-демократія), цифрової економіки, стратегіях розвитку інформаційного суспільства, реформування державного управління, Програми діяльності Уряду та інших документах, у заявах щодо побудови “держави в смартфоні”, “цифровізації” та “цифрових трансформацій”.

Ще в 2006 р. Європейський парламент і Рада Європи визначили цифрову компетентність як одну з восьми ключових компетенцій, якою має володіти кожен європейський громадянин [2]. У 2018 р. цей перелік було уточнено в Рамковій програмі оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, розуміючи під цифровою компетенцією впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодію з ЦТ для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у суспільному житті [3].

Для сучасного українського законодавства характерна невизначеність базових термінів: використовуються терміни “грамотність”, “компетентність”, “навички” з відповідними предикатами “цифрова”, “комп’ютерна”, “інформаційно-комунікаційна”, “ІКТ” тощо. Іноді зазначені терміни використовуються в одному сенсі або один через одного. Прикладом є таке визначення: “Інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях” [18].

Цифрова грамотність (digital literacy) – вміння використовувати ЦТ, засоби зв’язку або мережі для пошуку, оцінювання, використання і створення інформації. Це також відноситься до спроможності розуміти і використовувати інформацію, подану на комп’ютері в різних форматах і отриману з різних джерел, або до спроможності людини ефективно виконувати завдання в цифровому середовищі [19]. Цифрові навички – компетенції населення у сфері застосування комп’ютерів, Інтернету та інших видів ІКТ, а також наміри людей щодо придбання відповідних знань та досвіду [1]. Для цілей дослідження терміни “цифрові компетентності” та “цифрові навички” використовуються як тотожні.

Основні визначення сукупності цифрових навичок (ЦН) надано у доповіді “Цифрові навички для життя і роботи – 2017” (Digital skills for life and work – 2017), у якій виділено три основні групи ЦН: 1) базові *функціональні ЦН*, необхідні для елементарної діяльності користувача в кіберпросторі (пошук інформації в Інтернеті, створення й підтримання акаунта в соціальних мережах тощо), а також для роботи з ІКТ на початковому рівні (вибір і використання основних налаштувань софту, сервісів і пристроїв); 2) *стандартні ЦН*, необхідні для повноцінного використання ІКТ в комунікації, професійній та соціальній діяльності (створення й використання цифрового контенту, робота з онлайн-додатками і використання онлайн-послуг, уміння отримувати, оцінювати і працювати з інформацією тощо); 3) *спеціалізовані ЦН*, необхідні для професійної діяльності у сфері ІКТ (програмування, адміністрування мереж, аналітика даних тощо), а також супутні їм соціальні компетенції та особисті якості (креативність, критичне мислення, емоційна чуйність, уміння працювати в команді тощо). Крім основних, виділяється група *додаткових ЦН*, які характеризують рівень розвитку і якість політико-правових компетенцій людини, що показують, наскільки адекватно людина уявляє роль ІКТ в соціальних, економічних і технологічних змінах сучасного суспільства [9].

Україна відстає з формування та реалізації державної політики щодо підвищення рівня ЦН як широких верств населення, так і ДС. Зазначені проблеми неодноразово знаходили своє відображення у відповідних НПА. Наприклад, у [10] відмічалось, що є значні проблеми з реалізацією завдань розвитку інформаційного суспільства, зокрема, не подолано цифрову нерівність у доступі громадян України до електронних комунікацій та інформаційних ресурсів, повільно зростає рівень комп’ютерної грамотності населення; низький рівень упровадження та використання можливостей ІКТ у сферах освіти, науки, культури, охорони здоров’я та інших секторах економіки тощо.

У [11] зазначалося, що система підготовки та підвищення кваліфікації ДС не відповідає сучасним вимогам. Загальні проблеми із підготовкою ДС неодноразово відображалися у відповідних аудитах Рахункової палати [20].

Проблемність ситуації з ЦН школярів демонструє національна система освіти України, у якій: 1) зовнішнє незалежне оцінювання до цього часу здійснюється виключно на основі застосування паперових тестових документів; 2) при участі у міжнародному дослідженні навичок учнів PISA-2018 Україна використовувала виключно паперову форму оцінювання, на відміну від інших країн, які переважно використовували комп’ютерні технології (у дослідженні взяли участь 79 країн та економік, на які припадає три чверті населення Землі). Понад 70 % українських керівників закладів освіти повідомили, що в їхніх закладах недостатньо цифрової техніки для навчання та цифрової техніки, під’єднаної до Інтернету, що швидкість Інтернету неадекватна, а програмне забезпечення недостатньо доступне. В українських закладах освіти, де навчаються 15-річні учні/студенти, лише шість здобувачів освіти із десяти мають доступ до комп’ютерів чи іншої цифрової техніки й можуть її використовувати в освітньому процесі. Показник співвідношення кількості учнів/студентів і комп’ютерів в Україні нижчий (0,59), ніж по країнах ОЕСР (0,83) [21].

Фактично державна політика щодо розвитку ЦН є фрагментарною та не відповідає сучасним вимогам та європейським практикам. Проблемами розвитку ЦН одночасно переймаються декілька відомств, насамперед

Мінцифри, МОН, НАДС та ін., але не скоординовано. Навчання ЦН та просвіта переважно забезпечується діяльністю волонтерів, а також за рахунок благодійників або грантів міжнародних установ та іноземних корпорацій. Тому актуалізується завдання розроблення та упровадження інтегрованих НПА, ресурсне забезпечення їх.

Для ефективного формування та реалізації державної політики цифровізації в Україні створено: у парламенті – Комітет з питань цифрових трансформацій, в органах виконавчої влади – Мінцифри, формується на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях мережа підрозділів із питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій або цифровізації (CDTO).

Згідно з визначеними державними пріоритетами активно розвивається інформаційна інфраструктура е-урядування та е-демократії, зокрема “Трембіта”, “Вулик”, “Розумне місто”, Урядовий портал, інтегровані електронні послуги, наприклад “е-малятко” та ін. [12].

Незважаючи на певні досягнення України у виконанні завдань розвитку інформаційного суспільства, цифрової економіки, е-урядування та е-демократії, підтверджених її достатньо високою оцінкою в міжнародних рейтингах, є значний розрив між темпами упровадження сучасних ІКТ та ЦН населення і ДС їхнього ефективного застосування, між суспільними потребами та реальними можливостями держави з їхнього забезпечення.

Наприклад, за результатами “Дослідження: цифрова грамотність населення” Мінцифри в грудні 2019 р.: в Україні 15,1 % населення не володіє ЦН, 37,9 % населення у віці 18–70 років має ЦН нижче середнього, а за методологією Європейської Комісії цей показник ще нижче та складає 53 %; лише 25,5 % населення оцінює свій рівень ЦН більш ніж середній, при цьому 52,6 % мешканців країни вважає неактуальним для себе навчання ЦН, 47,8 українців мають потреби в навчанні ЦН. Серед головних причин є насамперед цифрова нерівність населення. Приміром, майже 51 % сімей не мають комп’ютера, 49,4 % – ноутбуку, 67,6 % – планшету, 15,7 % – смартфонів тощо. Лише 22,4 % мешканців країни комунікували з органами влади через Інтернет у 2019 р. [13].

Саме тому для розв’язання цих проблем для Мінцифри у Програмі діяльності Уряду на 2019–2020 рр. визначено як завдання охоплення 6 млн. українців програмою розвитку ЦН, 70 % з яких отримують ЦН на базовому рівні [14].

У здійсненні державної політики цифрової трансформації важливе значення має міжнародне співробітництво в цій сфері, у т. ч. технічна допомога, яку здійснюють як міжнародні організації, так і окремі країни.

Позитивним прикладом є швейцарсько-українська програма “Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади” EGAP, перша фаза реалізації якої завершилася у червні 2019 р., а друга розпочалася в липні 2019 р. Основними результатами першої фази реалізації [14] було: підготовка ДС та 5 000 громадян, створення на базі закладів вищої освіти (ЗВО) та центрів підвищення кваліфікації ДС шести центрів інноваційних технологій з е-урядування, обладнаних сучасним програмним та апаратним забезпеченням, створення в 19 ЗВО бібліотек з е-урядування та е-демократії тощо.

Заходи щодо підвищення ЦН реалізуються іншими проектами, зокрема: “Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах” (TAPAS), “Підтримка процесу децентралізації електронного урядування в Україні” (EGOV4UKRAINE), “U-LEAD з Європою”, “Підтримка комплексної реформи

державного управління в Україні”, “Залучення громадян у процес прийняття рішень шляхом проведення публічних консультацій”, “Ефективне врядування і залучення громадян у Східній Україні”, “Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян (dComFra)”, “Мобільні центри надання адміністративних послуг для постраждалого від конфлікту населення Східної України”, “Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні” тощо [22], але вони, як правило, здійснюються некоординовано між собою.

У другій фазі EGAP (2019–2023) актуалізується завдання щодо формування Концепції консолідованого розвитку ЦН ДС та громадян, метою якої є визначення принципів, цілей, напрямів, механізмів розвитку їхніх ЦН, використання і просування інструментів е-урядування та е-демократії. Досягнення мети має базуватися на *принципах*: використання результатів попередньої фази EGAP; ефективних комунікацій учасників; конкурсного формування їхніх контингентів; децентралізації навчання з концентрацією ресурсів у цільових регіонах; урахування кращого міжнародного та національного досвіду; інноваційності та практичної спрямованості; доступності, індивідуалізації та диференціації підходів до навчання, його обов’язковості та безперервності; наближеності навчання до місця проживання та служби тощо. На першому етапі EGAP (2020 р.) модернізуються навчальні (тренінгові) програми, уточнюються навчально-методичні матеріали, розробляються модулі дистанційного навчання з е-урядування та е-демократії, електронний підручник, створюється веб-портал цифрових знань тощо. На другому етапі проводиться навчання ЦН у базових регіонах тощо. На третьому етапі підбиваються підсумки та проводиться оцінювання та поширення отриманих результатів.

Навчання ДС повинно здійснюватися згідно із законами України “Про державну службу” та “Про службу в органах місцевого самоврядування”, Постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 06.02.2019 р. № 106 “Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад”, пріоритетними завданнями основних бенефіціарів – Мінцифри та НАДС.

Основними формами навчання є підвищення кваліфікації за спеціальними програмами та самоосвіта (дистанційна форма навчання).

Стратегічними завданнями є: 1) розроблення інтерактивних онлайн-курсів (відеокурсів з ЦН); 2) проведення тренінгів із використання платформ е-демократії, для муніципалітетів – із питань управління конфліктами (стратегічне спілкування в кризових ситуаціях, навички ведення діалогу, визначення критичних питань через електронні інструменти, організація дебатів, дискусійних форумів тощо); 3) просвітницька кампанія з розвитку ЦН; 4) соціологічне дослідження ЦН; 5) створення веб-порталу цифрових знань; 6) розроблення електронного навчального посібника з е-урядування та е-демократії; 7) модернізація навчальних (тренінгових) програм; 8) упровадження системи оцінювання результатів навчання; 9) розроблення пропозицій щодо оцінювання рівня професійної компетенції володіння ЦН різних категорій ДС тощо.

Цільовою аудиторією Програми є державні службовці ЦОВВ та посадові особи органів місцевого самоврядування, насамперед керівники з питань

цифрового розвитку, цифрових трансформацій або цифровізації органу виконавчої влади (CDTO), а також громадяни, зокрема представники вразливих верств населення: пенсіонери та інваліди, переміщені особи; учасники АТО тощо.

Ці завдання повністю корелюють із пріоритетними завданнями на 2020 р., які визначило Мінцифри у сфері навчання населення цифровим навичкам та є відображеними у Програмі Уряду [14]. Необхідно відмітити необхідність усунення дублювання цих завдань із завданнями, які визначено для МОН у Концепції розвитку е-демократії України та плані заходів з її реалізації [15] і в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України [16].

Необхідність розроблення окремої програми підготовки ЦН зумовлено також завданнями щодо підвищення кваліфікації ДС, які визначено в положенні НАДС [17]. Деклароване 10 %-ве скорочення (майже 18 500) контингенту ДС актуалізує завдання адаптації їх до нових умов праці, у т. ч. шляхом навчання ЦН, що передбачає включення до зазначеного проекту й Міністерства соціальної політики України.

Навчання тренерів, публічних службовців та населення цифровим навичкам передбачається здійснювати на основі інтегрованої мережі обласних центрів підвищення кваліфікації ДС, центрів інноваційних технологій з е-урядування, ЦНАП, бібліотек та шкіл базових регіонів.

Пріоритетним підходом до формування навчальних груп слухачів є “змішаний” підхід, коли група створюється в рівних пропорціях із представників органів влади та громадськості, а процес навчання спрямовано, зокрема, на формування консолідованої позиції різних контингентів слухачів щодо публічної політики цифрових трансформацій та підвищення довіри як до інструментів цифрової трансформації, так і в цілому до влади.

Таким чином, *консолідований розвиток ЦН* можна визначити як спільне навчання учасників тренінгових програм, коли група формується приблизно в рівних пропорціях з ДС та громадськості, а процес навчання спрямовано не тільки на отримання ЦН, а й на формування *консолідованої (загальної) позиції* різних контингентів слухачів щодо цифрових трансформацій.

Формування контингенту тренерів здійснюється на конкурсній основі з дотриманням принципу гендерної рівності та з урахуванням пулу тренерів, сформованого та апробованого у першій фазі реалізації Програми EGAP, включення до переліку цільових регіонів Луганської області, доцільності застосування в якості тренерів регіональних координаторів Програми EGAP.

Формування контингенту “тренерів для тренерів” здійснюється на конкурсній основі з урахуванням їхнього практичного досвіду щодо створення та упровадження сучасних ІТ в органах влади та бізнесі, розроблення державної політики цифровізації, участі в міжнародних проектах, досвіду політичної, викладацької, громадської, адміністративної діяльності у сфері інформатизації, електронного урядування та електронної демократії.

Особливим завданням є формування відповідної концептуальної моделі щодо системи базових цифрових компетенції, адаптованих до конкретних верств населення та категорій ДС.

У Мінцифрі в якості пріоритетних [2] розглядають декілька загальноєвропейських стандартів викладання та оцінювання ЦН, які гіпотетично може бути застосовано в Україні:

Європейські комп'ютерні права (ECDL/ICDL), сертифікати яких діють більш ніж у 160 країнах світу, підтверджують, що власник цього стандарту володіє основними концепціями інформаційних технологій, вміє користуватися персональним комп'ютером та базовими додатками. Акредитовані екзаменаційні центри проводять іспити на основі франчайзингу. Навчальний план складається з 18 модулів на трьох рівнях – базовий, середній та вдосконалений, на кожному з яких передбачено вивчення: основ ІКТ; використання комп'ютера та роботи з операційними системами; текстових редакторів (Microsoft Word); електронних таблиць (Microsoft Excel); баз даних (Microsoft Access); менеджерської і презентаційної графіки (Microsoft PowerPoint); послуг в інформаційних мережах (Internet Explorer, Outlook Express).

Рамка цифрової компетентності для громадян (DigComp) створена Об'єднаним дослідним центром Єврокомісії, вона передбачає вісім рівнів кваліфікації.

Показник цифрової економіки та суспільства (DESI) дозволяє порівнювати європейські країни за індикатором ЦН. Однак не підходить для сертифікації навичок, навчання чи досліджень.

Європейську сертифікацію фахівців з інформатики (EUCIP) спрямовано на фахівців з інформатики. EUCIP використовується навчальними закладами професійної освіти, а також професійними органами з акредитації для розроблення та сертифікації навчальних програм. Отримання сертифіката EUCIP передбачає тестування за одним з 21 професійних профілів спеціалізованих компетенцій в трьох галузях знань: використання інформаційних систем та управління ними; розвиток та інтеграція інформаційних систем; експлуатація та підтримка інформаційних систем.

Рамка електронної компетентності (eCF) має офіційний європейський статус для фахівців ІКТ-сфери та складається з 40 ЦН, що застосовуються на робочому місці.

Перевагою Європейської Рамки ЦН є врахування особливостей різних контингентів громадян та публічних службовців, а також достатньо широкий спектр різних рамок що включає рамки ЦН: для громадян 2.0 (Digital Competence Framework for Citizens 2.0), педагогів (DigCompEdu), освітніх організацій (DigCompOrg), споживачів (DigCompConsumers), відкритих ЗВО (OpenEdu), підприємницької компетентності (EntreComp), у галузі обчислювального мислення (CompThink), навчання аналітики і масового відкриття онлайн-курсів (MOOCs) (MOOCNowledge, MOOCs4inclusion).

Наприклад, “базовий рівень” цифрових компетентностей для громадян 2.0 (Digital Competence Framework for Citizens 2.0) має бути застосовано для всіх вищевказаних контингентів слухачів за винятком керівників із питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій або цифровізації органу виконавчої влади, для яких рівень ЦН має відповідати “незалежному” (“проміжному”) або “спеціальному (професійному)” рівню.

При цьому необхідно врахувати, що рамка ЦН “базового рівня” для громадян 2.0 включає [3]: інформацію та цифрову грамотність; комунікації та співробітництво; створення цифрового контенту; безпеку та розв'язання проблем. Для ДС цю загальну рамку ЦН “базового рівня” може бути конкретизовано таким переліком кваліфікаційних вимог професійних знань та навичок у сфері ІКТ:

знання: апаратного та програмного забезпечення; можливості та особливості застосування сучасних ІКТ в державних органах влади та органах

місцевого самоврядування, зокрема системи електронної взаємодії; системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів; інтегрованої системи електронної ідентифікації та аутентифікації;

навички: робота з внутрішніми та периферійними засобами комп'ютера; робота з інформаційно-телекомунікаційними мережами; робота в операційній системі; управління електронною поштою; робота в текстовому редакторі; робота з електронними таблицями; підготовка презентацій; використання графічних об'єктів в електронних документах; робота з базами даних тощо.

Для підготовки тренерів доцільно застосовувати Рамку цифрових компетенцій для педагогів DigCompEdu.

Однією з важливих вимог до структури Концепції є визначення кінцевих кількісних та якісних показників її виконання в базових регіонах: 1) кількість ДС, які упроваджують нові інструменти е-урядування (з розбивкою за складниками та рівнями врядування) – принаймні 500 (50 % жінок); 2) кількість ДС, які покращили свої ЦН та використовують інструменти е-демократії (з розбивкою за складниками та рівнями урядування) – збільшення на 250 (50 % жінок); 3) чисельність громадян, охоплених просвітницькою кампанією в базових регіонах – 1 млн осіб; 4) підвищення середнього рівня готовності ДС та громадян до е-урядування та е-демократії на 15–20 %; 5) створення веб-порталу цифрових знань; 6) створення 10 інтерактивних онлайн-курсів дистанційного навчання для широкої аудиторії; 7) розроблення електронного навчального посібника з е-урядування та е-демократії; 8) проведення соціологічного дослідження з питань ЦН ДС та громадян; 9) розроблення методики вимірювання впливу навчальних курсів тощо.

У проекті базовими визначено регіони: Вінницький, Волинський, Дніпропетровський, Луганський, Одеський. Однак проект передбачається поширити й на інші регіони України; включити відповідні освітні та просвітницькі заходи в регіональні програми інформатизації. Як кінцевий результат буде підвищено рівень координованості дій та ефективності використання ресурсів провідних відомств – Мінцифри, НАДС, МОН, Мінсоцполітики та інших відомств, регіонів, а також підвищено рівень довіри до органів влади.

Окрім позитивних факторів, на успішність реалізації Концепції має вплив ціла низка *об'єктивних та суб'єктивних ризиків*, основними з яких є: 1) відставання законодавчого регулювання цієї сфери діяльності, зокрема в законах України “Про державну службу” та “Про вищу освіту”, які недостатньо підтримують розвиток ЦН ДС та громадян; 2) динамічні інноваційні зміни в ІКТ-сфері, які, як правило, не підтримуються навчальними матеріалами, що застарівать, повільне упровадження нових стандартів освіти, зокрема щодо бакалаврських, магістерських програм та програм PhD; 3) динамічне зростання у великих обсягах публічної інформації; 4) постійні кадрові зміни в органах публічної влади, які значно впливають на результати навчання; 5) декларативність офіційних заходів щодо підготовки ДС та громадян е-урядуванню та е-демократії, насамперед відсутність фактичної фінансової підтримки з боку влади; 6) відсутність належної координації у цій сфері, а також конкуренція між органами публічної влади за вплив на цю сферу; 7) недосконалість механізмів професійної підготовки ДС, у тому числі, з питань е-урядування та е-демократії; 8) відсутність чітких вимог щодо професійної компетенції різних категорій ДС із питань ЦН (системи показників та методики вимірювання та оцінювання рівнів професійної компетенції).

Коригування Концепції. Динамічні зміни, що відбуваються в сфері ІКТ, розвитку інформаційного суспільства, цифровізації економіки та управлінської діяльності, з одного боку, зумовлюють необхідність постійного навчання ДС та громадян, а з іншого – підвищують вимоги до навчального процесу щодо його гнучкості та адаптивності до цих змін. Своєчасне та якісне забезпечення вищевказаних вимог здійснюється шляхом постійного моніторингу, аналізу, оцінювання та внесення відповідних змін у навчальний процес та нормативно-правову базу, що його визначає. Окрім того, у процесі виконання Концепції можуть з'явитися впливові фактори, яких не було передбачено на етапі її формування. Усе це зумовлює необхідність упровадження у процес реалізації Концепції процедури її коригування.

Тому процес виконання Концепції повинен включати процедури її моніторингу, оцінювання та коригування відповідних заходів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

1. Розроблено концептуальні засади консолідованого розвитку ЦН ДС та громадян для цільових регіонів з урахуванням особливостей реалізації II фази швейцарсько-української Програми EGAP, визначено основні фактори впливу, ризику та виклики виконання Концепції, механізм її коригування.

2. Доведено доцільність поширення отриманих результатів для формування загальнодержавної концепції розвитку ЦН ДС та громадян, а також необхідність об'єднання зусиль різних відомств, насамперед Мінцифри, НАДС, МОН та Мінсоцполітики.

3. Запропоновано розробити методики оцінювання рівня ЦН ДС і включити цифрові компетенції в кваліфікаційні вимоги до професійних знань та навичок ДС, необхідних для виконання ними своїх посадових обов'язків (насамперед у Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників), з виокремленням базового (для всіх ДС), проміжного (для керівників) та спеціального (керівники та інші посадові особи ІТ-підрозділів) рівнів кваліфікації, для кожної з груп розробити відповідні навчальні програми.

4. Запропоновано розробити концептуальні та стратегічні документи розвитку ЦН; розширити та вдосконалити партнерські відносини між зацікавленими сторонами, які сприяють навчанню ЦН; залучати до вирішення проблеми приватного сектору; включити відповідні завдання розвитку ЦН до завдань освітньої політики; забезпечити навчання осіб, які перебувають у неблагополучному середовищі, через гнучкі програми у місцях загального користування та через доступну цифрову технологію, включаючи мобільні телефони; визначити завдання розвитку цифрових навичок пріоритетом державних інвестицій, стимулювати державно-приватне партнерство у цій сфері; забезпечити науково-аналітичний та педагогічний супровід проектів та програм розвитку цифрових навичок; сформувані ефективні прозорі механізми аналізу та моніторингу даних щодо цифрових навичок громадян.

5. Доведено необхідність розроблення державної цільової програми навчання ЦН різних категорій громадян та ДС з урахуванням їхніх особливостей та отриманого національного та міжнародного досвіду в цій сфері, об'єднавши ресурси та зусилля органів публічної влади, бізнесу, громадських організацій та міжнародної технічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Данніков О. Розвиток цифрових компетенцій в умовах інформатизації суспільства. URL: <https://www.slideshare.net> (дата звернення: 06.01.2020).

2. Іонан В. Цифрова грамотність: що це і навіщо українцям. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/programa-rozvitku-cifrovih-navichok-v-ukrajini-shcho-planuye-ministerstvo-cifrovi-transformaciji-50053488.html> (дата звернення: 06.01.2020).
3. Ключові компетентності для навчання протягом життя. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53> (дата звернення: 06.01.2020).
4. Методологія формування цифрових компетентностей у контексті розробки цифрового контенту. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-formuvannya-tsifrovih-kompetentnostey-u-konteksti-rozrobki-tsifrovogo-kontentu> (дата звернення: 06.01.2020).
5. Жерновникова О. Цифрова компетентність: суть та структура. *Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах освітніх трансформацій: виховний, психологічний, інклюзивний виміри : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (20–21 верес. 2018 р., Херсон)*. Херсон : Айлант, 2018. Т. I. С. 49–52. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 06.01.2020).
6. Концепція “Нова українська школа”. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/medi> (дата звернення: 06.01.2020).
7. Балик Н. Р., Шмигер Г. П. Методологія формування цифрових компетентностей у контексті розроблення цифрового контенту. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 2. С. 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2018_2_3a/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 06.01.2020).
8. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу: аналіт. записка / Куйбіда В. С., Петроє О. М., Федулова Л. І., Андрощук Г. О. Київ : НАДУ, 2019. 28 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf> (дата звернення: 06.01.2020).
9. Skills for a Digital World 2016 Ministerial Meeting on the Digital Economy Background Report. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jlwz83z3wnw-en.pdf?expires=1575997635&id=id&accname=guest&checksum=7D19108CF4399CD512AE032E4FA74905> (дата звернення: 06.01.2020).
10. Рекомендації парламентських слухань на тему: “Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України”: Постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 р. № 1073-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19> (дата звернення: 06.01.2020).
11. Концепція реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : розпорядження КМУ від 01.12.2017 р. № 974-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-р#n9> (дата звернення: 06.01.2020).
12. Державні послуги онлайн. URL: <https://plan.diia.gov.ua>. (дата звернення: 06.01.2020).
13. Дослідження: цифрова грамотність населення. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/> (дата звернення: 06.01.2020).
14. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова КМУ від 29.09.2019 р. № 849. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/849-2019-%D0%BF> (дата звернення: 06.01.2020).
15. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : розпорядження КМУ від 12.06.2019 р. № 405-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80> (дата звернення: 06.01.2020).
16. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/stru> (дата звернення: 06.01.2020).
17. Положення про Національне агентство України з питань державної служби : Постанова КМУ від 01.10.2014 р. № 500. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-2014-п> (дата звернення: 06.01.2020).
18. Державний стандарт початкової освіти : Постанова КМУ від 21.02.2018 р. № 87 (у редакції Постанови КМУ від 24.07.2019 р. № 688) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#n12> (дата звернення: 06.01.2020).
19. Структура ИКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО 3.0. (UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. 2018) ЮНЕСКО. URL: <https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2019/05/ICT-CFT-Version-3-Russian-1.pdf> (дата звернення: 06.01.2020).

20. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету Державним агентством з питань електронного урядування України на електронне урядування та Національну програму інформатизації: рішення Рахункової палати від 18.12.2018 р. № 32-5 URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/32-5_2018/Zvit_32-5_2018.pdf (дата звернення: 06.01.2020).

21. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / М. Мазорчук, Т. Вакуленко, В. Терещенко та ін.; Укр. центр оцінювання якості освіти. Київ: УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf (дата звернення: 06.01.2020).

22. Проєкти міжнародної технічної допомоги. URL: https://data.gov.ua/dataset/743e24a6-cdc7-416e-8512-3d1e3f820c1f/resource/262a837f-ac66-4370-8057-67d5ac2c81b3/download/vidkriti_dani_grantovi_proekti.xlsx (дата звернення: 17.02.2020).

References

1. Dannikov, O. (2018). Rozvytok tsyfrovyykh kompetentsii v umovakh informatyzatsii suspilstva. URL: <https://www.slideshare.net> [in Ukrainian].

2. Ionan, V. (2019). Tsyfrova hramotnist: shcho tse i navishcho ukrainsiam. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/programa-rozvitku-cifrovih-navichok-v-ukrajini-shcho-planuye-ministerstvocyfrovoi-transformatsiji-50053488.html> [in Ukrainian].

3. Kliuchovi kompetentnosti dlia navchannia protiahom zhyttia (2016). URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53> [in Ukrainian].

4. Metodolohiia formuvannia tsyfrovyykh kompetentnosti u konteksti rozrobky tsyfrovoho kontentu (2018). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-formuvannya-tsifrovih-kompetentnostey-u-konteksti-rozrobki-tsifrovogo-kontentu>

5. Zhernovnykova, O. (2018) Tsyfrova kompetentnist: sut ta struktura. *Rozvytok zhyttievoi kompetentnosti osobystosti v umovakh osvitnikh transformatsii: vykhovnyi, psykhologichnyi, inkluzyvnyi vymiry: materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf. (20–21 veres. 2018 r., Kherson), I*, 49–52. Kherson: Ailant. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream> [in Ukrainian].

6. Kontseptsiiia "Nova ukrainska shkola". (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/medi> [in Ukrainian].

7. Balyk, N.R., Shmyher, H.P. (2018). Metodolohiia formuvannia tsyfrovyykh kompetentnosti u konteksti rozrobky tsyfrovoho kontentu. *Fyzyko-matematychna osvita*, 2, 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2018_2_3a/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf [in Ukrainian].

8. Kuibida, V.S., Petroie, O.M., Fedulova, L.I., Androshchuk, H.O. (2019). Tsyfrovi kompetentsii yak umova formuvannia yakosti liudskoho kapitalu: Analitichna zapyska. Kyiv: NADU URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf> [in Ukrainian].

9. Skills for a Digital World 2016 Ministerial Meeting on the Digital Economy Background Report. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jlwz83z3wnw-n.pdf?expires=1575997635&id=id&accname=guest&checksum=7D19108CF4399CD512AE032E4FA74905>.

10. Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: "Reformy haluzi informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii ta rozvytok informatsiinoho prostoru Ukrainy": Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 31.03.2016 № 1073-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19> [in Ukrainian].

11. Kontseptsiiia reformuvannia systemy profesiinoho navchannia derzhavnykh sluzhbovtiv, holiv mistsevykh derzhavnykh administratsii, yikh pershykh zastupnykiv ta zastupnykiv, posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia ta deputativ mistsevykh rad: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.12.2017 r. № 974-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-p#n9> [in Ukrainian].

12. Derzhavi posluhu onlain (2019). URL: <https://plan.diia.gov.ua> [in Ukraine].

13. Doslidzhennia: tsyfrova hramotnist naselennia. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/> [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia Prohramy diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.09.2019 r. № 849. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/849-2019-%D0%BF> [in Ukrainian].

15. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoi demokratsii v Ukraini ta planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.06.2019 r. № 405-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80> [in Ukrainian].

16. Kontsepsiia rozvytku tsyvrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.01.2018 r. № 67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/stru> [in Ukrainian].

17. Polozhennia pro Natsionalne ahentstvo Ukrainy z pytan derzhavnoi sluzhby: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.10.2014 r. № 500. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-2014-n> [in Ukrainian].

18. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.02.2018 r. № 87 (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.07.2019 r. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-n#n12> [in Ukrainian].

19. Struktura YKT-kompetentnosti uchyteliei. Rekomendatsyy YuNESKO 3.0. (UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. 2018) IOHECKO. URL: <https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2019/05/ICT-CFT-Version-3-Russian-1.pdf> [in Ukrainian].

20. Zvit pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannia koshtiv derzhavnogo biudzhetu Derzhavnym ahentstvom z pytan elektronnoho uriaduvannia Ukrainy na elektronne uriaduvannia ta Natsionalnu prohramu informatyzatsii: rishennia Rakhunkovoi palaty vid 18.12.2018 r. № 32-5. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/32-5_2018/Zvit_32-5_2018.pdf [in Ukrainian].

21. Mazorchuk, M., Vakulenko, T., Tereshchenko, V. ta in. (2019). Natsionalnyi zvit za rezultatamy mizhnarodnoho doslidzhennia yakosti osvity PISA-2018; Ukr. tseentr otsiniuvannia yakosti osvity. Kyiv: UTsOlaO. URL: http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf [in Ukrainian].

22. Proiekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy. URL: https://data.gov.ua/dataset/743e24a6-cdc7-416e-8512-3d1e3f820c1f/resource/262a837f-ac66-4370-8057-67d5ac2c81b3/download/vidkriti_dani_grantovi_proiekti.xlsx [in Ukrainian].

Zhyliaiev I. B.,

*Doctor of Economics, Leading Researcher of Institute of Higher Education,
National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv
ORCID 0000-0001-7118-0254;*

Semenchenko A. I.,

*Doctor of Public Administration, Professor,
Director of the Institute of Senior Managers, NAPA, Kyiv
ORCID 0000-0001-6482-3872*

CONTEMPORARY STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL LITERACY OF PUBLIC SERVANTS AND CITIZENS OF UKRAINE

Formed to a sovereign policy of development of digital literacy of public services and those of the population. The current status of the main trends of digital transformations in Ukraine, the international and national progress in Ukraine, the security of the Ukrainian-Swiss programs “E-governance for the sake of transparency of government and citizen participation) (EGAP) are secured. Propositions include a system of basic principles, meta, etapi, strategic goals, results, clear ideas, basic forms of precedence, approaches to the target list of priority contingents, marked main factors of awareness, realism of reality. The aim was to increase the widespread understanding in the framework of the EGAP program for the development of a proprietary conceptual concept and the development of digital skills of public service and community members. It is invoked for successful realization of the intended assignment of consolidation of all the institute of huge suspension, for the front of the Ministry of Economy, the NADS, the Ministry of Education and Science, the Ministry of Social Affairs, the massive government. The recommendations are formulated to the authorities to formulate and implement effective public policies and administer with the development of digital skills. The necessity of development of the state target program of training of CSs of different categories of citizens and DS is considered, taking into account their peculiarities and gained national and international experience in this sphere, combining resources and efforts of public authorities, business, public organizations and international technical assistance. It is proposed to develop methods for assessing the level of digital skills of public officials and to include digital competencies in the qualification requirements for the professional knowledge and skills of public servants needed to fulfill their job responsibilities, with the identification of basic, intermediate and special levels of qualification. Develop appropriate training programs for each group.

Keywords: digital competence, digital literacy, digital skills.

Надійшла до редколегії 17.01.2020 р